

Μια αρχαία πόλη μέσα σε σύγχρονους ελαιώνες

Το **αρχαίο θέατρο της Μεσοίνης**, στο οποίο ολοκληρώνονται οι εργασίες αποκατάστασης, είναι ένα μόνο από τα μνημεία που ανασπλώνονται στην περιοχή, αποκάλυπτοντας **έναν εξαιρετικά διατηρημένο αρχαιολογικό χώρο-πρότυπο**

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΘΕΡΜΟΥ

Εχει ηλικία 2.300 ετών αλλά σύντομα, ως τα μέσα του έτους, θα είναι έτοιμο να ξενατήσει μια νέα ζωή. Στο αρχαίο θέατρο της Μεσοίνης οι εργασίες αναστήσεως ολοκληρώνονται με 24 σερές εδωλιών του κάτω κώλου αποκατεστημένες, έτσι ώστε να μπορεί να δεχθεί περί τους 3.000 ανθρώπους - πολύ λιγότερους σεραφάδες από τα 12.000 που ήταν σε θέση να φιλοξενήσει τον 3ο π.Χ. αιώνα, όταν κατασκευάστηκε.

Και έτσι όμως πρόκειται για ένα σπουδαίο έργο, παρ' ότι δεν είναι το μόνο στη Μεσοίνη. Εκεί τα τελευταία χρόνια συντελείται με ειθύνη του καθηγητή κ. Πέτρου Θέμελη μεγάλο πρόγραμμα ανασκαφών και αναστήσεως των μνημείων της με αποτέλεσμα να αποτελεί ήδη έναν αρχαιολογικό χώρο-πρότυπο όπου πέραν του άλλου ο επισκέπτης μπορεί να έχει μια ολόκληρη αρχαία ελληνική πόλη διατηρημένη εξαιρετικά μέσα στον χρόνο. Με τα τερματικά τέλη της, τις λιμναϊκές πύλες, με την Αγορά, το Ασκληπιείο, το Εκ-

κλησιαστήριο, τον μεγάλο δορυκό ναό της, το Γυμνάσιο, το Στάδιο, το Θέατρο, το ιερό της Δήμητρας και των Διοσκουρών, την Κρήνη Αρονήνη, ακόμη και το ιπποδρόμιο σύστημα στον πολεοδομικό ιστό της πόλης.

«Η εικόνα που παρουσιάζει το αστικό τοπίο, ο ευρύτερος χώρος της τεχνομένης πόλης στην αρχαιότητα και κατά την περίοδο της ρωμαϊκής κατάκτησης, δεν διέφερε ουσιαστικά από τη σημερινή όψη του αρχαιολογικού πάρκου με τα μεγαλύτερα αρχαία οικοδομήματα πολιτικού και λατρευτικού χαρακτήρα να δεσπόζουν ανάμεσα σε σύγχρονους ελαιώνες, αμπελώνες και αγρούς με φρούτα και λαχανικά» λέει ο κ. Θέμελης, ο οποίος θα μιλήσει για την Αρχαία Μεσοίνη την ερχόμενη Τρίτη στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.

«Η μακρόχρονη *rax romana* είχε αναδείξει τη Μεσοίνη, ιδιαίτερα από την εποχή του Αυγούστου και έφτιαξε, σε πολύ υψηλό κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Μέλη της μεσανακτικής έλι απολαμβάνουν μέγα θάνατον προικτές τριαντά και είναι το πρόνομιω να κατασκευάζουν τα πολυτελή ταρικά μνημεία τους εντα μισρά διπλα σε πολιούχιαστα δημόσια

οικοδομήματα, όπως το Στάδιο προσέθετε ο καθηγητής. Όσο για το θέατρο της Μεσοίνης, το βέβαιο είναι ότι δεν λειτουργούσε μόνον ως χώρος παραστάσεων, αλλά και μαζικών συγκεντρώσεων πολιτικού χαρακτήρα.

Θεσμός δημοκρατίας
«Κάθε χώρος θέασης και ακρόασης λειτουργούσε από την αρχή της σύλληψής του ως θεσμός δημοκρατίας» λέει ο κ. Θέμελης. «Δεχόταν και εξάσκουσαν να δέχεται τους πάντες ισότητα, έτω και αν υφίστανται θρόνοι ιερέων, προεδρίες, θέσεις επισήμων και μη, λίθινα καθίσματα και γρασίδια».

Με πλάτος του κώλου 106,83 μ. και διάμετρο ορχήστρας 23,56 μ., το θέατρο της Μεσοίνης ανήκει στα μεγάλα σκηνικά οικοδομήματα της αρχαιότητας. Μόνο το κάτω κώλο όμως είναι δυνατόν να αποκατασταθεί, καθώς το άνω ληθολογήθηκε στα μεταγενέστερα χρόνια για την κατασκευή οικιών και άλλων κτισμάτων. Ωστόσο περί τα 1.400 κομμάτια αυθεντικού υλικού του θεάτρου που έχουν διασωθεί βρήκαν ήδη τη θέση στο μνημείο. Ασχολίες χρησιμοποιήθηκαν και νέο υλικό, αν και η εξορύξη του

Κολοσσίο μαρμάρينو κεφάλι του Λούκιου Βέρου, συναυτοκράτορα του Μάρκου Αυρηλίου

έγινε από το αρχαίο λατομείο της Μεσοίνης.

Περισσότερα από 1.000 είναι τα εδώλια του κάτω διαζώματος που τοποθετούνται στη θέση τους. Ορισμένα μάλιστα φέρουν επιγραφές, μία από τις οποίες αναφέρει την απελευθέρωση ενός δούλου, κατά τη συνήθη πρακτική της εποχής. Στην περιφέρεια της ορχήστρας, εξάλλου υπήρχαν τουλάχιστον έξι λίθινοί θρόνοι για αξιωματούχους της πόλης, με λίθινο υποπόδιο μπροστά τους. Χαρτομένη λιτομέγερση σε έναν έξι αυτών η διακόσμηση με κεφαλαία χρίνας, έναν δίπλα σε άλλον υπήρχε πηγή νερού που ανάβλυζε σε ρυόνα και, όπως λέει ο κ. Θέμελης, δεν υπήρχε ακόμη και σήμερα!

Η κλητική σκηνή

Αλλά το πλέον εντυπωσιακό στοιχείο αυτού του θεάτρου είναι ότι δεδύετο ήδη από τον 3ο π.Χ. αιώνα κλητική σκηνή, όπως ανακάλυψε ο κ. Θέμελης όταν έφερε στο φως τρεις παράλληλες λίθινες αιάλακες

όπου κλιούσαν οι τροχοί της. Όταν δίνονταν παραστάσεις η σκηνή σφύραταν στην ορχήστρα του θεάτρου και μετά αποσυρόταν και αποθηκευόταν στη σκηνοθήκη, έναν κλειστό χώρο στην ανατολική πλευρά. «Η κλητική σκηνή είναι τελικά ελληνική εφεύρεση και όχι ρωμαϊκή όπως πίστευαν ως τώρα» σημειώνει ο κ. Θέμελης.

Κατασκευασμένη από μέταλλο και ξύλο με τερματικές διαστάσεις (περίπου 5 μ. ύψος και περί τα 16 μ. μήκος) «ήταν σαν μια μεγάλη σκαλοτάπητα η οποία προς την πλευρά της ορχήστρας ήταν επενδυμένη με φύλλο ή και ύφανση ενώ από πάνω υπήρχαν κεραμίδια. Στην πρόθεση όλη άλλοτε υπήρχε η ζωγραφική απεικόνιση ενός μεγάλου οικοδομήματος. Επρόκειτο δηλαδή στην ουσία για τη σκηνική αναπαράσταση ανακτόρων μπροστά από το οποίο εδωλιούσαν η θεατρική πράξη» λέει ο κ. Θέμελης. Η κλητική σκηνή του θεάτρου της Μεσοίνης λειτουργούσε ως τον 1ο μ.Χ. αιώνα, όταν κατασκευάστηκε το πρώτο σταθερό σκηνικό οικο-

Αγάλμα του ρωμαίου αυτοκράτορα Τραϊανού, το οποίο ήρθε στο φως στο θέατρο της αρχαίας Μεσοίνης

Ένας ναός για τη θεά του τοκετού

Γυναικείες μορφές που φέρουν γουνακίονα στην αγκαλιά τους. Άλλες που συγκρατούν υβριές στο κεφάλι. Ένα εδωλίω που εικονίζει μια γυναίκα που κρατά βρέφος. Και άλλα που αναπαριστούν ζώα, κυρίως άλογα και βοειδή. Αυτά είναι τα ευρήματα που εντοπίστηκαν από τον καθηγητή κ.

Πέτρο Θέμελη σε ένα μικρό λατρευτικό κτίσμα στη νότια πλαγιά της Ιθώμης, στην αρχαία Μεσοίνη. Σε υψόμετρο 560 μ., αυτό το σχεδόν τετράγωνο ιερό, με λίθινο έδρανο ενσωματωμένο στο εσωτερικό του για να αποθεύουν τις προσφορές τους οι πιστοί και με μια υψηλή βάση στο κέντρο, όπου ήταν τοποθετημένο μικρό, μαρμάρينو, λατρευτικό άγαλμα, «παραινέπει σε θεότητα της φύσης», όπως λέει ο ίδιος.

Στη θεά του τοκετού Ειλειθία, κόρη του Διός και της Ηρας και αδελφή της Ηθής και του Άρη, θεωρούσε ο κ. Θέμελης ότι ήταν αφιερωμένο το ιερό, την αναστήλωση του οποίου πρόκειται να αρχίσουν σύντομα. Τα κατάλοιπα του

κτίσματος ήταν αρκετά για τη σχεδιαστική κατ' αρχάς αναπαράστασή του ενώ το υλικό που έχει διασωθεί είναι αρκετό για την αποκατάστασή του. «Η Ειλειθία αναφέρεται συχνά και Ελειθ(υ) ή καθώς και Ελευθώ, ήταν με άλλα λόγια η «ερχόμενη», η κραυγή του πόνου, η ολόκληρη της ετοιμότητας γυναικείας, η οποία καλεί απευνομένη τη θεά να στείλει κοντά της για βοήθεια, και καθώς η θεία έρχεται και μαζ' αυτή «έρχεται» στον κόσμο και το παιδί» εξηγεί ο κ. Θέμελης.

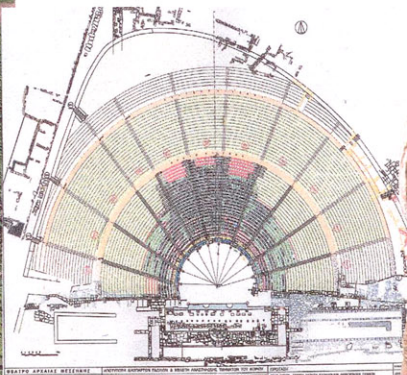
Ορισμένα αρχιτεκτονικά λείψανα εξάλλου πλησίον του ιερού θεωρείται ότι ανήκουν στο ιερό θάλαμο (Μέγαρον) των Κουρητών, όπου γίνονταν προσφορές παντός είδους ζώων και ελιμβαναν χώρα ολοκαυτώματα ανάλογα με εκείνα της Λαφρσίας Αρτέμιδος στην Πάτρα. Στο ιερό της Ειλειθίας, της Καλής θεάς, γίνονταν προσφορές επιτόκων ή αρτίσκων γυναικών που απευθύνονταν και στους Κουρήτες, ως καλόβουλας δαιμονες, θεότητες του τοκετού και των ετοιμώσεων των γυναικών, προστάτες ταυτοχρό-

να και των παιδιών. Αυτοί άλλωστε είχαν σώσει το βρέφος Δία κατά τον τοπικό μεσοσητικό μύθο (αλλά και κατά το σχετικό με τον κρητογενή Δία και τον κόσμο, όταν αναγκάστη-

κε να τον εγκαταλείψει η Ρέα, αυτοί τον έφεραν στην Ιθώμη, όπου τον έλουσαν με νερό της Κλειψύδρας οι Νύμφες Ιθώμης και Νέδα και αναβίβαν στη συνέχεια την ανατροφή του.

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα του μικρού ιερού της Ειλειθίας στην πλαγιά της Ιθώμης και (ένθετο) το σχέδιο της αποκατάστασής του

Το αρχαίο θέατρο της Μεσσήνης από ψηλά. Σε πρώτο πλάνο οικίες που κτίστηκαν μεταγενέστερα. Στην ένθετη φωτογραφία ο καθηγητής αρχαιολόγος κ. Πέτρος Θέμελης. Επάνω, σχεδιαστική μελέτη του θεάτρου για την αναστήλωσή του, με την αποτίμηση και των διάσπαρτων ειδωλίων του. Δεξιά, μαρμάρινο άγαλμα της Ιφιδας Πελαγίας που ανακαλύφθηκε κατά τις ανασκαφές στη σκηνή του θεάτρου

δόγημα, ενώ στην τρίτη και τελευταία αρχιτεκτονική φάση, όπως όλα τα θέατρα στον αυτοκρατορικό κόσμο, έτσι κι αυτό χρησιμοποιήθηκε και για μονομαχίες και «αιμαχίες» με τη σκηνή του να κατακλύζεται από νερό – αν και σε ύψος μερικώς εκατοστών. Για την προστασία των θεατών πάντως η σκηνή του θεάτρου περιβαλλόταν

από κάποιο καγκλιδομα, όπως δείχνουν τα ευρήματα.

Κολοσσαία αγάλματα

Δύο μαρμάρινοι ανδριάντες υπερφυσικού μεγέθους, από τους οποίους ο ένας εικονίζει τον αυτοκράτορα Αδριανό και ο δεύτερος τον Τραϊανό, ήρθαν στο φως σε μια ημικυκλική κόγχη στο κάτω τμήμα

Πότε & πού

Η διάλεξη του καθηγητή Πέτρου Θέμελη με θέμα «Αρχαία Μεσσήνη: πριν και μετά» θα πραγματοποιηθεί στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών την Τρίτη 7 Φεβρουαρίου, στις 7 μ.μ.

της σκηνής. Εντύπωση όμως έχει προκαλέσει και η αποκάλυψη ενός κολοσσαίου μαρμάρινου κεφαλιού του Λούκιου Βέρου, συναυτοκράτορα του Μάρκου Αυρηλίου, εξάδελφου και μια ομάδα ακέρατων σχεδόν μαρμάρινων έργων που είχαν πέσει από τις κόγχες του δεύτερου ορόφου της πρόσοψής της

σκηνής ήρθαν επίσης στο φως. Μεταξύ τους είναι ένα μαρμάρινο άγαλμα της Ιφιδας Πελαγίας, ένα άγαλμα της Ερμής, δύο ακέρατες μαρμαρίνες ερμιακές στήλες, Αλλά και αγάλματα διακεκριμένων Μεσσηνίων και ευεργετών της πόλης ήταν ανιχνυόμενα γύρω στην ορχήστρα.

Το θέατρο εγκαταλείφθηκε

στον 4ο μ.Χ. αιώνα «και πολύ γρήγορα μετατράπηκε σε Λατομείο οικοδομικών υλικών για τους εναπομεινάντες και ραγδαία εκχριστιανιζόμενους κατοίκους της μεσσηνιακής προτεύουσας» καταλίγει ο κ. Θέμελης. Να σημειωθεί ότι η χρηματοδότηση του έργου γίνεται από δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.